KOULUTUS
TEKEE
HYVÄÄ.
LÄPI
ELÄMÄN.

Kannattava ruokatuotanto, sesonkituotteiden hyödyntäminen, lähi- ja luomuruoka

SAVON
AMMATTIOPISTO

EkoCentria
Savon koulutuskuntayhtymä

SAVON AMMATTIOPISTO

- Savon koulutuskuntayhtymän asiantuntijatiimi
- Edistää kestävän ruokaketjun toteuttamista julkisissa ruokapalveluissa, mm. lähi- ja luomuruoan käytön lisäämistä sekä hankintaosaamista

www.ekocentria.fi
www.luomuravintola.fi
www.ekoruokakone.fi
Lähis-opas
Elintarvikkeiden hankintaopas
www.ymparistoosaava.fi
Uutiset 2040

Ruokapalveluiden ympäristövaikutukset

Kaksi kolmasosaa ruokapalveluiden ympäristövaikutuksista syntyy raaka-aineen tuotannossa. Tämän vuoksi on tärkeää miettiä, miten ja missä raaka-aine on tuotettu.

Ympäristöosaava.fi

YMPÄRISTÖVASTUULLISESSA AMMATTIKEITTIÖSSÄ…

SAVON AMMATTIOPISTO

- suositaan pakkaamattomia tai ympäristö-ystävällisesti pakattuja tuotteita
- vähennetään jätemäärää ja lajitellaan hyvin
- vähennetään ruuan hävikkiä
- vähennetään energian ja veden kulutusta
- käytetään ympäristömerkittyjä pesu- ja puhdistusaineita
- suositaan paikallisia ja vuodenajanmukaisia elintarvikkeita
- suositaan luonnontuotteita (marjat, sienet, luonnonkasvit, järvikalat, riista)
- suositaan luomu- ja Reilun kaupan elintarvikkeita
- lisätään kasvisten käyttöä

Luomuksi vaihtaminen

- TAHTOTILA
- PÄÄTÖKSET
- RUOKALISTA- ja RESEPTISUUNNITTELU
- HANKINTOJEN SUUNNITTELU
- VALMISTUSMENETELMIEN TARKASTELU
- HÄVIKIN SEURANTA
- TIEDOTTAMINEN!

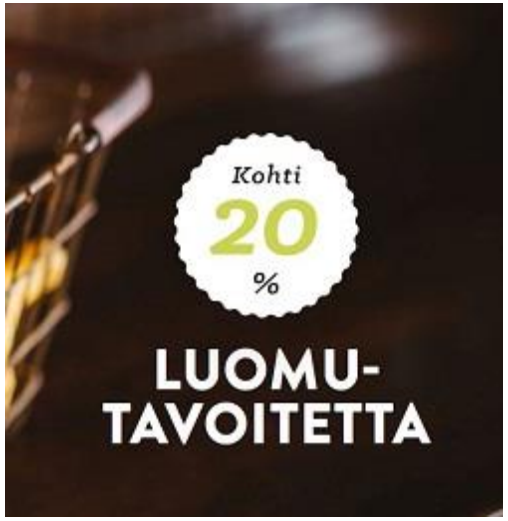

Luomun käyttöhintaselvityksen tulokset osoitteessa

www.ekoruokakone.fi

Luomuksi vaihtaminen

- **kalliimpien ruokalajien osuuden vähentäminen**
  - liha, siipikarja, einekset ja jalosteet
- **lihan osuuden vähentäminen** reseptiikassa
- **hävikin tehokas vähentäminen**
- **valmistusmenetelmien tarkastelu**
  - vähennetään kalliiden eineksien ja komponenttien käyttöä

Käyttöhintatutkimuksen tulokset osoitteessa
www.ekoruokakone.fi

Suunnittelu

SAVON KOULUTUSKUNTAYHTYMÄ

- Väljyyttä ruokalistoille, mahdolliset muutokset saatavuuden mukaan
- Muista **aina** sesongit; kaikilla elintarvikkeilla on oma sesonki
- Huomioidaan eri asiakasryhmät, ei sama ruokalista kaikilla
- Ekoruokakone, reseptisuunnittelu ja raaka-ainetieto

Luomun hinta lautasella

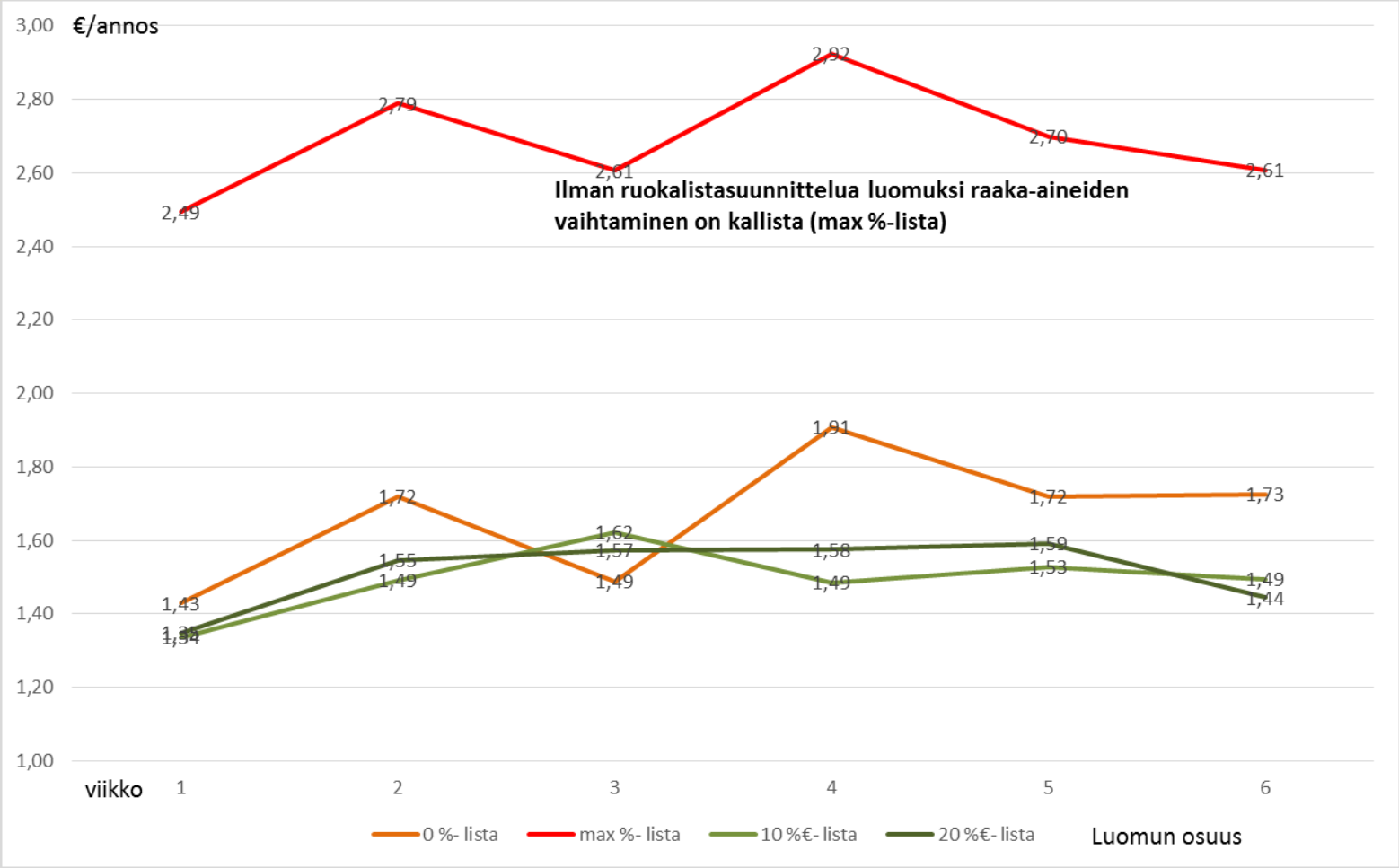

SAVON KOULUTUSKUNTAYHTYMÄ

RUOKALISTAMUUTOKSIA

Lisää vertailuja
www.ekoruokakone.fi

Muokkaamalla ruokalistaa voi luomutuotteiden käyttöä lisätä ilman lisäkustannuksia.
Ruokalistalta voi vähentää liha- ja valmisruokien osuutta korvaamalla ne osittain esim. kasvis- ja puuroruuilla.

0 % LUOMUA

MA	TI	KE	TO	PE	LUOMUA
Jauhelihapihvi, peruna, tomaatti-kermakastike, uunijuurekset, lisäkesalaatti, sekaleipä, margariini, maito	Kebablihakastike, täysjyväriisi, raasteraitasalaatti, näkkileipä, margariini, maito	Rukiinen uunilohi, perunamuusi, lisäkesalaatti, punajuuri, sekaleipä, margariini, maito	Hernekeitto, lisäkesalaatti, porkkanalohko, juusto, näkkileipä, margariini, ohukaiset, marjahillo, maito	Lihasuikalepata, juustokermaperunat, porkkanaraaste, sinappi, sekaleipä, margariini, maito	0 % / kg 0 % / € ra 1,73 €

20 % LUOMUA

MA	TI	KE	TO	PE	LUOMUA
Jauhelihabolognese, peruna, uunijuurekset, lisäkesalaatti, sekaleipä, margariini, maito	Kasvispasta, raasteraitasalaatti, näkkileipä, margariini, maito	Rukiinen uunilohi, perunamuusi, lisäkesalaatti, punajuuri, sekaleipä,	Hernekeitto, porkkanalohko, juusto, näkkileipä, margariini, ohukaiset, marjahillo, maito	Kanaohratto, porkkanaraaste, ketsuppi, sekaleipä, margariini, maito	21 % / kg 24 % / € ra 1,47€

SAVON KOULUTUSKUNTAYHTYMÄ

JAUHELIHABOLOGNESE

Annosmäärä: 100 kpl **Annoskoko: 70 g** **Annostyyppi: Pääruoka**

LUOMUTON

Raaka-aineet	*Raakapaino*	*Hinta*	*Luomua*
Naudanliha	4 000 g	8,33 €	
Porkkana	800 g	0,86 €	
Sipuli	667 g	1,25 €	
Tomaattisose/pyre	667 g	2,08 €	
Maissitärkkelys	400 g	1,36 €	
Rypsiöljy	267 g	2,28 €	
Suola	100 g	1,5 €	
Valkosipuli	15 g	5,94 €	
Lihaliemi	10 g	12,29 €	
Mustapippuri	10 g	25,5 €	
Sokeri	10 g	1,06 €	
Oregano	10 g	19,26 €	

Annoksen hinta 0,40 €
Luomuprosentti 0 %
Energia / annos 143 kcal

RAVINTOSISÄLTÖ
Proteiinia 37 %
Hiilihydraattia 23 %
Rasvaa 40%

LUOMU

Vaihda luomuksi esimerkiksi näin!

Raaka-aineet	*Raakapaino*	*Hinta*	*Luomua*
Naudanliha	3 000 g	8,33 €	
Juuressuikale	1 000 g	3,31 €	x
Tomaattisose/pyre	800 g	3,7 €	
Porkkana	800 g	1,39 €	x
Sipuli	667 g	3,24 €	x
Maissitärkkelys	400 g	1,39 €	
Rypsiöljy	267 g	7,97 €	
Suola	100 g	1,5 €	
Valkosipuli	15 g	11,62 €	
Lihaliemi	10 g	16,65 €	x
Mustapippuri	10 g	25,5 €	x
Sokeri	10 g	2,08 €	x
Oregano	10 g	19,26 €	

Annoksen hinta 0,38 €
Luomuprosentti 36 %
Energia / annos 121 kcal

Edullisempi!

RAVINTOSISÄLTÖ
Proteiinia 32 %
Hiilihydraattia 29 %
Rasvaa 39 %

SAVON
KOULUTUSKUNTAYHTYMÄ

Nyt parhaimmillaan

SYYSsesonki

tilli (luomu) avokado (luomu) härkäpapu retikka punakaali selleri (luomu) raparperi omena kotimainen kuorineen tuoreet metsämarjat metsäsienet ruohosipuli tuore kukkakaali kesäkurpitsa salaatti paprika kurkku nauris palsternakka salaatti (luomu) purjo (luomu) parsakaali (luomu) kesäkurpitsa (luomu) kukkakaali (luomu) keräkaali (luomu) paprika (luomu) tomaatti (luomu) lanttu, kuorimaton (luomu) punajuuri, kuorimaton sipuli (luomu) peruna, kuoripäällinen (luomu)

KUNTAYHTYMÄ

Reseptin nimi:

Kasviskofta

Annosmäärä:	Annoskoko (g):	Annostyyppi:	Julkaisu:
1540	65	Pääruoka	Oma

aka-aineet	Info	Raaka paino / g	Käyttö paino / g	Hinta / €	Luomua Vaihda?	Ympäristö kommentti	Poista
herne pakaste		26000	0	6.78€			
porkkana		18488	0	1.39€			
maissitärkkelys		17991	0	1.36€			
peruna, käsitelty		13797	0	1.49€			

ANNOKSEN HINTA	LUOMUPROSENTTI KILO / HINTA
0.34€	70%

ENERGIA / ANNOS	RAVINTOSISÄLTÖ / 100G
79 kcal	11% 7% 81%

rasva	1.16g	1.79%

EKORUOKAKONE.FI

SAVON KOULUTUSKUNTAYHTYMÄ

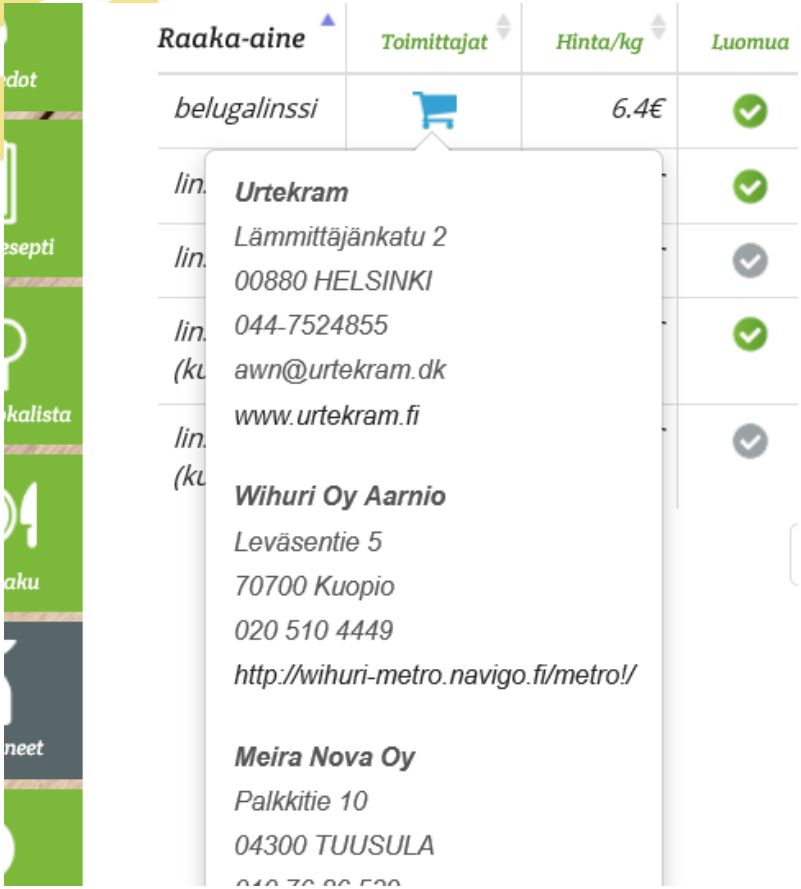

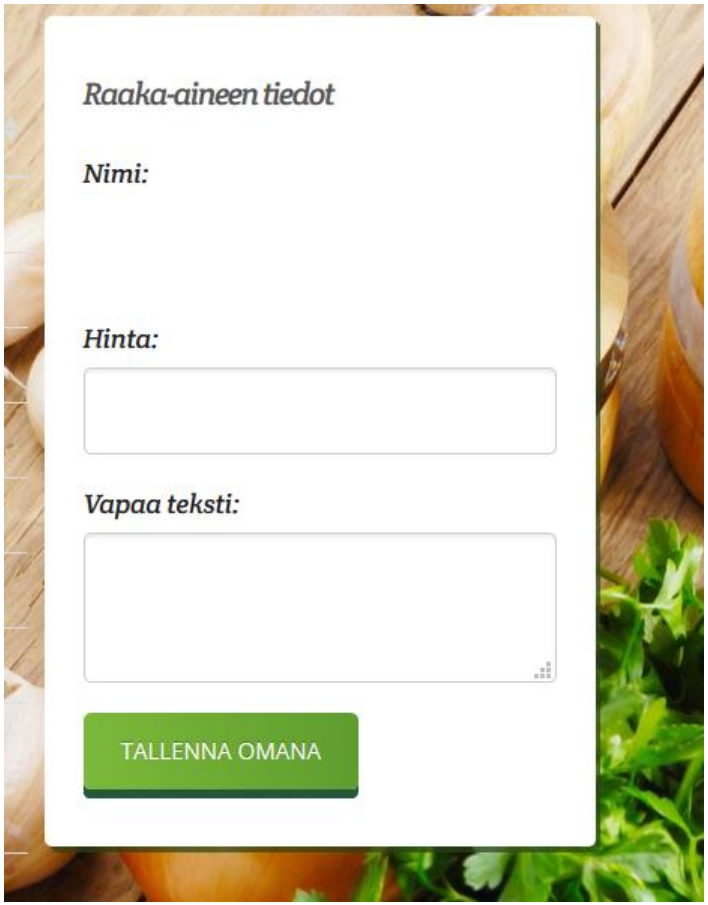

SAVON
KOULUTUSKUNTAYHTYMÄ

Luomu ammattikeittiöissä

SAVON KOULUTUSKUNTAYHTYMÄ

- EU:n luomuasetus ei koske valvonnan osalta luomutuotteiden käyttöä ammattikeittiöissä.
- EU:n säädösten ja ohjeistuksen puuttuminen ei ole este ammattikeittiöiden luomutuotteiden käytölle.
- Luotettavan toiminnan ja harhaanjohtavan viestinnän vuoksi on suositeltavaa, että ammattikeittiössä pidetään huolta luomun läpinäkyvyydestä.
- Koska luomutuotteiden toimittajat kuuluvat luomuvalvontaan, luomutuotteiden aitous on helppo tarkistaa. Ammattikeittiöiden luomutuotteiden käyttöä valvoo kunnan terveystarkastaja.

Portaat luomuun -ohjelma tarjoaa mallin ja ohjeistuksen luomun käyttöön ammattikeittiössä.

Koska luomuasetus ei valvonnan osalta koske ammattikeittiöitä, niissä tarjottavien aterioiden yhteydessä ei voi käyttää lehtimerkkiä

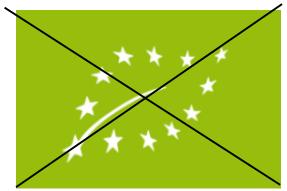

Lehtimerkistä

EU:n lehtimerkin käyttö on EU:n alueella pakollista EU:ssa tuotetuissa, valmiiksi pakatuissa luomuelintarvikkeissa. Myös EU:n ulkopuolelta tuotujen tuotteiden yhteydessä on mahdollista käyttää EU:n luomutunnusta.

Lehtimerkin yhteydessä on ilmoitettava **valvontaviranomaisen tunnusnumero ja maatalousperäisten raaka-aineiden alkuperä.** Valvontaviranomaisen tunnusnumero koskee myös EU:n ulkopuolelta tuotuja tuotteita.

Suomalaiset viranomaistunnukset ovat:

Tunnus	Viranomainen ja valvottavat tuotteet
FI-EKO-201	Evira : Suomessa valmistetut ja pakatut luomuelintarvikkeet
FI-EKO-XXX	ELY-keskukset: maatilojen ns. alhaisen jalostusasteen luomutuotteet, kuten vihannekset ja jauhot (XXX= ko. ELY-keskuksen nro)
FI-EKO-301	Valvira: Suomessa valmistetut luomualkoholijuomat
FI-EKO-401	Ahvenanmaan maakuntahallitus: Ahvenanmaan luomutuotanto

Maatalousperäisten raaka-aineiden alkuperäksi merkitään se alue, josta raaka-aineet ovat peräisin. ”**Tuotettu Suomessa” -merkintää saa käyttää, jos vähintään 98 % maatalousperäisistä raaka-aineista on tuotettu Suomessa.** Suomalainenkin luomutuote joudutaan merkitsemään ”Tuotettu EU:ssa” tai ”Tuotettu EU:n ulkopuolella”, jos yli 2 % käytetyistä raaka-aineista tulee muualta.

FI-EKO-201
Tuotettu Suomessa

Viimeinen tuotanto- tai valmistus-toimenpide tehty Tanskassa

DK-ØKO-100
Non-EU Agriculture

Tuotteen raaka-aineet ovat peräisin EU:n ulkopuolelta

Luomuksi todentaminen

SAVON KOULUTUSKUNTAYHTYMÄ

Evira

Asetuksen (EY) N:o 834/2007 29 artiklan 1 kohdan mukainen toimijan asiakirjaselvitys

1. Asiakirjan numero: 2013-060488 (1)

2. Toimijan nimi ja osoite: (2)

Päätoiminta (tuottaja, jalostaja, tuoja jne.):
Jalostaja, Vähittäismyyjä

3. Tarkastuslaitoksen/-viranomaisen nimi, osoite ja tunnusnumero:
Elintarviketurvallisuusvirasto Evira
Raja- ja luomuvalvontayksikkö
Mustialankatu 3
00790 HELSINKI
FI-EKO-201

4. Tuoteryhmät/toiminta:
Ks. liite

5. Määritelty seuraavasti:
Ks. liite

6. Voimassaolo:
4.10.2013 - 31.12.2014 (3)

7. Tarkastuspäivä:
Ks. liite

8. Tämä asiakirja on annettu asetuksen (EY) N:o 834/2007 29 artikaln 1 kohdan ja asetuksen (EY) N:o 889/2008 perusteella. Ilmoitetun toimijan toiminta on tarkastettu, ja toimija täyttää mainituissa asetuksissa säädetyt vaatimukset.

Tätä asiakirjaa ei voida käyttää vaatimuksenmukaisuusvakuutuksena yksittäisille tuotantoerille.

Päivämäärä, paikka: 04.10.2013 Helsinki

Asiakirjan antavan tarkastusviranomaisen puolesta allekirjoittanut:

Tarkastaja Marika Määttä

Liite
asetuksen (EY) N:o 834/2007 29 artiklan 1 kohdan mukaiselle toimijan asiakirjaselvitykselle
2013-060488 (1)
Sivu 1/1

Tarkastuslaitoksen nimi ja tunnusnro:
Elintarviketurvallisuusvirasto Evira FI-EKO-201

4a. Toiminta	7. Tark.päivä	5. Tuotantotapa	4b. Tuoteryhmät (4)
Elintarvikkeiden jalostus ja säilöntä	07.08.2013	luomu	Jalostetut tuotteet Leipä, leivonnaiset ja kakut
Pakkaaminen, valmiiksi pakatut elintarvikkeet	07.08.2013	luomu	Jalostetut tuotteet Leipä, leivonnaiset ja kakut
Vähittäismyynti	07.08.2013	luomu	Jalostetut tuotteet Leipä, leivonnaiset ja kakut

- **varmistaminen on aina ostajan vastuulla ja velvollisuus**
- **varmistetaan ennen tuotteen ostamista**
- **myyjän luomutodistus (=Asiakirjaselvitys)**

Luomua -ravintolamerkki

SAVON KOULUTUSKUNTAYHTYMÄ

- Portaat luomuun -ohjelmassa mukana oleville
- Lisäksi tiedotusmateriaalia mm. menupohjia, tuotekortteja jne

Luomua RAVINTOLA

Luomua RAVINTOLA ★★★

Luomua

#TasteLuomu Luomua RAVINTOLA LUOMURAVINTOLA.FI

- Kuusi porrasta
- Liittyminen sähköisesti netissä
- Vuosimaksut organisaatiokohtaisia
- Liittymällä mukaan saa käyttöön kaikki Ekoruokakoneen ominaisuudet (mm. raaka-ainelistaus ja saatavuustiedot)
- Sivusto uudistui kesäkuussa 2016
  - **Oma mainospaikka luomuravintola hakupalvelussa**
  - uutta aineistoa luomusta tiedottamiseen
- Mukana 2 453 ruokapalvelutoimipaikkaa
- www.luomuravintola.fi

LUOMUPORTAAT

- Peruskriteeri: luomutuote käytössä jatkuvasti väh. kaksi kertaa viikossa
- 1. portaalle yksi tuote; esim. hiutaleet
- 2. portaalle kaksi tuotetta; esim. hiutaleet, luomumaito -> Ensimmäinen Luomua-tähti
- 3. portaalle neljä tuotetta; esim. hiutaleet, luomumaito, porkkana, linssit
- 4. portaalle kahdeksan tuotetta; esim. hiutaleet, luomumaito, luomupiimä, porkkana, kasvisliemijauhe, linssit, peruna, sipuli -> Toinen Luomua-tähti
- 5. portaalle 20 tuotetta; hiutaleet, luomumaito, luomupiimä, kauramaito, porkkana, linssit, liemijauheet, soijapala, peruna, sipuli, tomaattipyre, speltti, parsakaali, oliiviöljy, kookosmaito, sokeri, kahvi, leipä, herneet, kaali -> Kolmas Luomua-tähti
- 6. portaalla käytössä luomua kaikissa tuoteryhmissä runsaasti; hiutaleet, luomumaito, luomupiimä, kauramaito, porkkana, linssit, liemijauheet, soijapala, peruna, sipuli, tomaattipyre, speltti, parsakaali, oliiviöljy, kookosmaito, maito, sokeri, kahvi, tee, leipä, herneet, hedelmiä, kaali, mausteita, lihaa, lihajalosteita, marjoja, maitojalosteita, kananmunat, jauhot, ketsuppi, sinappi, öljyt, juomat, leivonnaiset, jne.

RAVINTOLAHAKU

Etsi luomua tarjoavia ravintoloita läheltäsi

Find a restaurant serving organic food near you.

Kirjoita paikkakunnan nimi / Enter the name of the city

HAE

Mukana **2453** ravintolaa

KATSO MUUT RUOKAPALVELUT

N
NTAYHTYMÄ

HAKUSANALLA " MIKKELI " LÖYTYI 15 LUOMUA-RAVINTOLAA

Ravintolassa käytetään luomua

★★★ = runsaasti ★★ = melko paljon ★ = jonkin verran

Amica-ravintola Kampus

Lönnrotinkatu 5, Mikkeli, Suomi
50100 Mikkeli

★★★

Susiniemen leirikeskus / srk yhtymä

Susiniementie 50
50670 Mikkeli

★★★

Lähemäen seurakuntatalo

Paukkulantie 27
50170 Mikkeli

★★

K
se

(
5

Mikkeli - 52

- ★ Anttolan keskuskeittiö
- ★ Valkosenmäen päiväkoti
- ★ Haukivuoren yhtenäiskoulu
- ★ Päiväkoti Nuppula
- ★ Lähemäen lastentalo
- ★ Norpanhovin päiväkoti
- ★ Suksimäen päiväkoti
- ★ Otavan päiväkoti

Hyviä nettiosoitteita

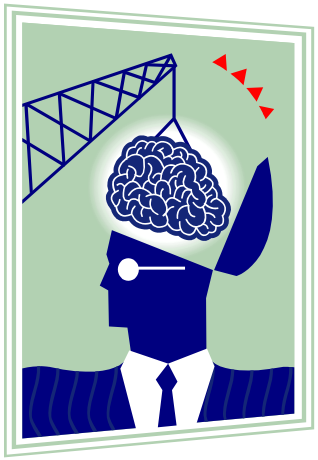

- Vesijalanjälki: www.vesijalanjalki.org
- www.kuluttajavirasto.fi/ostajanoppaat
- Satu Hakala: ”Siivousalan ympäristöopas” 2007
- Jätehuolto: https://www.hsy.fi/
- Ympäristömerkit: www.ymparistomerkki.fi
- Kierrätyspisteet koko Suomessa: https://rinkiin.fi/
- www.luomu.fi ja www.ruokatieto.fi ja www.proluomu.fi
- www.reilukauppa.fi
- www.ekoruokakone.fi
- www.luomuravintola.fi
- www.ekocentria.fi
- Uutiset 2040
- Ympäristöosaava

Anu ja Sari

Kiitos!

Ollaan yhteydessä
anu.arolaakso@sakky.fi
Puh. 044 785 4048
www.ekocentria.fi